

Рекомендації щодо проведення судової реформи

Рекомендації експертів громадянського суспільства, надані в робочих групах при Національній раді відновлення України

1. Рекомендації громадянського суспільства щодо дій влади під час війни:

- організувати підготовчі заходи для імплементації положень Антикорупційної стратегії;
- заповнити вакантні посади у Вищій раді правосуддя (ВРП) з-поміж осіб, рекомендованих до призначення Етичною радою. Добір повинен відбуватися з дотриманням вимог відкритості задля забезпечення легітимності його результатів;
- визначити підставою для позбавлення статусу судді у відставці негідну поведінку судді у відставці, яка завдала шкоду авторитету правосуддя;
- регулярно відстежувати кількість нерозглянутих справ, які перебувають у провадженні, у розрізі окремих судів. Це необхідно для планування роботи судової системи, у т. ч. вжиття заходів для рівномірного розподілу справ між судами задля запобігання блокуванню роботи суду через велику кількість нерозглянутих справ і, як наслідок, погіршення доступу до правосуддя.

2. Рекомендації щодо відновлення України після завершення війни:

- забезпечити реалізацію заходів, передбачених Антикорупційною стратегією;
- сформувати за результатами прозорого конкурсу службу дисциплінарних інспекторів ВРП. Забезпечити інституційну спроможність роботи служби. Пріоритетним напрямом роботи служби і ВРП має стати притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів, які співпрацювали з ворогом;
- завершити розпочатий до війни конкурс на зайняття вакантних посад членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС), за результатами якого сформувати незалежний, професійний та добросовісний склад ВККС. Пріоритетними напрямками діяльності новоствореної ВККС повинні стати добір нових суддів і завершення кваліфікаційного оцінювання чинних суддів. Процедури добору суддів і кваліфікаційного оцінювання повинні бути переглянуті в частині забезпечення їх більшої прозорості, ефективності та уникнення невиправданих затримок. Окрім того, необхідно розробити механізм перегляду окремих рішень попереднього складу ВККС;
- ВККС спільно з Громадською радою добросовісності повинні розробити та впровадити індикатори відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям добросовісності та професійної етики, які б використовувалися при доборі нових суддів та оцінюванні чинних суддів;
- запровадити можливість розгляду окремих категорій справ онлайн незалежно від місця перебування сторін і суду, що сприятиме рівномірному розподілу справ між судами й суддями;
- відновити кримінальну відповідальність за ухвалення суддею завідомо неправосудного рішення. Встановити процесуальні запобіжники проти використання механізмів кримінального переслідування для здійснення тиску на суддів;
- удосконалити інститут дисциплінарної відповідальності суддів шляхом уточнення переліку та підстав відповідальності, а також запровадження механізмів забезпечення сталості дисциплінарної практики;
- запровадити систему моніторингу ефективності судової системи, завдяки якій можна було б відстежувати вплив ухвалених законодавчих змін на діяльність судів, кількісні показники розгляду судових справ (у т. ч. встановлювати фактори, які впливають на ці

показники), рівень задоволеності учасників судових проваджень тощо. Така система дозволить отримувати емпіричні дані про проблемні аспекти діяльності судів, на основі яких формувати державну політику вдосконалення судової системи. Окрім того, враховуючи євроінтеграційний курс України, необхідно запровадити регулярне оцінювання ефективності, якості та незалежності системи правосуддя за методикою, аналогічною до методики EU Justice Scoreboard, яка використовується для оцінювання систем правосуддя країн-членів Європейського Союзу.

3. Рекомендації громадянського суспільства щодо розвитку України в стратегічній перспективі до 2030 року

3.1. Нові інституції:

- для розгляду адміністративних справ національного значення створити Вищий адміністративний суд, який здійснюватиме правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій;
- у Верховному Суді законом створити антикорупційну палату, добір суддів до якої здійснити за правилами відбору суддів ВАКС із залученням міжнародних експертів;
- запровадити класичний суд присяжних, де присяжні ухвалюють рішення про винуватість особи;
- запровадити інститут виборних мирових суддів у територіальних громадах для розгляду нескладних цивільних, адміністративних і кримінальних справ;
- забезпечити розвиток механізмів досудового врегулювання спорів, зокрема медіації. На законодавчому рівні передбачити заходи для стимулювання сторін до використання медіаційних процедур;
- удосконалити порядок функціонування третейського судочинства, розширивши юрисдикцію третейських судів і встановивши жорсткіші вимоги до порядку їх створення;
- оптимізувати систему місцевих судів шляхом їх укрупнення. Оптимізація повинна відбуватися за принципами забезпечення доступності правосуддя та економічної обґрунтованості.

3.2. Диджиталізація правосуддя:

- спростити й повністю перевести в електронну форму процеси документообігу в судах;
- забезпечити належне фінансування (з державного бюджету або коштів міжнародної технічної допомоги) диджиталізації правосуддя;
- запровадити можливість для суддів здійснювати правосуддя дистанційно;
- впровадити технології штучного інтелекту для допомоги суддям у розгляді судових справ.

3.3. Забезпечення доброчесності суддівського корпусу:

- визначити механізм реалізації обов'язку суддів, а також кандидатів на ці посади доводити законність походження майна, невиконання якого є підставою для звільнення (відхилення кандидатури).

3.4. Сервісна орієнтованість судів:

- запровадити менш формалізовані, більш зрозумілі й спрощені судові процедури там, де це не погіршує гарантії судового захисту;
- визначити на нормативному рівні стандарти якості роботи суду та надання судових послуг і встановити механізм моніторингу дотримання цих стандартів на практиці.

3.5. Органи суддівського врядування як агенти змін у системі правосуддя:

- запровадити інструменти прямого електронного голосування суддів при розв'язанні кадрових питань на з'їзді суддів (зокрема, обрання членів ВРП, суддів Конституційного Суду України);
- встановити квоту представників громадськості в складі органів суддівського врядування.

**Роман Смалюк,
експерт Коаліції РПР,
експерт Центру політико-правових реформ**

**Роман Куйбіда,
експерт Коаліції РПР,
заступник Голови правління Центру політико-правових реформ**

Рекомендації підготовлені в межах проєкту Коаліції Реанімаційний Пакет Реформ «Посилення громадянського суспільства України в процесі прийняття рішень», який фінансується Ініціативою «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», що реалізується ІСАР Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст рекомендацій не обов'язково відображає погляди ІСАР Єднання, погляди Агентства США з міжнародного розвитку або Уряду США.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

